

UDC classification: 005.7

JEL Classification: E 22, E 69, F 21, G 18, H 56, H 57, H 82, O 32, R 53

Інноваційно-інвестиційні механізми регулювання економічної безпеки держави

I. О. Стеблянко[†]
В. І. Дорошкевич[‡]

Мета роботи – формалізувати інноваційно-інвестиційні механізми регулювання економічної безпеки держави та обґрунтувати перспективи їх розвитку на основі сучасних економічних підходів.

Дизайн/Метод/Підхід дослідження. Застосовано системний підхід, загальнонаукові методи аналізу і синтезу; інформаційна основа – нормативно-правова база та звітні дані Державної служби статистики України.

Результати дослідження. Формалізовано зміст інноваційно-інвестиційних механізмів регулювання економічної безпеки держави як сукупності форм, методів, інструментів стимулювання створення, впровадження у виробництво та просування на ринок продуктових, технологічних, організаційно-управлінських та інших нововведень відповідно до стратегічних пріоритетів національної безпеки.

Теоретичне значення дослідження. Визначено пріоритети інноваційно-інвестиційних механізмів регулювання економічної безпеки: організаційно-правовий, фінансовий, виробничо-технологічний, кадровий, експертно-консалтинговий.

Практичне значення результатів дослідження. Розроблено рекомендації органам державного управління в частині реалізації комплексу економічних і адміністративних заходів, спрямованих на захист національних інтересів України у сфері відтворення і збереження вітчизняного науково-технічного і технологічного потенціалу.

Соціальне значення результатів дослідження. Виявляється у зміцненні економічної складової забезпечення конституційних гарантій громадян на безпеку, захист їх життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканості на основі зростання інноваційно-інвестиційного потенціалу держави.

Оригінальність/Цінність/Наукова новизна дослідження. Визначено точки дотику теорій залежності від траєкторії попереднього розвитку та транзакційних витрат, що сприятиме виходу України з інституціональної пастки.

Обмеження дослідження. Недосконалість методу, вибірки даних, неможливість доступу до певних інноваційно-інвестиційних механізмів при аналізі стану економічної безпеки України унаслідок державної таємниці.

Перспективи подальших досліджень. Розвивати теорію транзакційних витрат і адаптувати її до зовнішньоекономічних аспектів державного регулювання національної безпеки.

Тип статті – теоретична.

Ключові слова: інновації; інвестиції; теорія; траєкторія; розвиток.

[†] Ірина Олегівна Стеблянко,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки
та управління національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна,
e-mail: irinasteb23@gmail.com

[‡] Вадим Ігоревич Дорошкевич,
аспірант, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна

Reference to this paper should be made as follows:

Steblianko, I., & Doroshkevych, V. (2017). Innovation-investment mechanisms of regulation of economic security of the state. *European Journal of Management Issues*, 25(3-4), 154-161 (in Ukrainian). doi:10.15421/191719.

Innovation-investment mechanisms of regulation of economic security of the state

Iryna Olegivna Steblianko[‡],
Vadym Igorevich Doroshkevych

[‡]Oles Honchar Dnipro National University,
Dnipro, Ukraine

Purpose – to formalize of innovative investment mechanisms for regulating the economic security of the state and to justify the prospects for their development on the basis of modern economic approaches.

Design/Method/Approach. The research used a systematic approach, general scientific methods of analysis and synthesis; the information basis of the research is the regulatory framework and reporting data of the State Statistical Service of Ukraine.

Findings. The content of innovation-investment mechanisms for regulating the economic security of the state is formulated as a set of forms, methods, instruments to stimulate the creation, introduction and promotion of product, technological, organizational, managerial and other innovations to the market in accordance with the strategic priorities of national security.

Theoretical implications. The research is the definition of priority innovative and investment mechanisms for regulating economic security: organizational, legal, financial, industrial and technological, personnel, expert-consulting.

Practical implications. The practical significance of the results of the research is the development of recommendations to the state administration bodies regarding the implementation of a set of economic and administrative measures aimed to protect the national interests of Ukraine in the sphere of recreating and preserving the domestic scientific, technological and technological potential.

Social implications. The social significance of the research results is manifested in strengthening the economic component of ensuring the citizens' constitutional guarantees for security, protecting their lives, health, honor, dignity and immunity by increasing the state's innovative investment potential.

Originality/Value. The originality of the article is to determine the tangent points of the theories of dependence on the trajectory of previous development and transaction costs that will facilitate Ukraine's exit from the institutional trap.

Research limitations. The limitation of the research is the imperfection of the method, the sampling of data, the inability to access certain innovative investment mechanisms in the analysis of the economic security of Ukraine due to the state secrets.

Future research. Prospects for further research are the development of the theory of transaction costs and its adaptation to the definition of foreign economic aspects of the state regulation of the national security.

Paper type – conceptual.

Keywords: innovations; investments; theory; trajectory; development.

Инновационно - инвестиционные механизмы регулирования экономической безопасности государства

Ирина Олеговна Стеблянко,
Вадим Игоревич Дорошкевич

Днепропетровский национальный университет
имени Олесь Гончара, Днепро, Украина

Цель исследования – formalize innovative investment mechanisms for regulating the economic security of the state and to justify the prospects for their development on the basis of modern economic approaches.

Дизайн/метод/подход. Использованы системный подход, общенаучные методы анализа и синтеза; информационной основой является нормативно-правовая база и отчетные данные Государственной службы статистики Украины.

Результаты исследования. Формализовано содержание инновационно-инвестиционных механизмов регулирования экономической безопасности государства как совокупности форм, методов, инструментов стимулирования создания, внедрения в производство и продвижения на рынок продуктовых, технологических, организационно - управленческих и других нововведений в соответствии со стратегическими приоритетами национальной безопасности.

Теоретическое значение исследования. Определены приоритеты инновационно-инвестиционных механизмов регулирования экономической безопасности: организационно-правовой, финансовый, производственно-технологический, кадровый, экспертно-консалтинговый.

Практическое значение исследования. Разработаны рекомендации органам государственного управления в части реализации комплекса экономических и административных мероприятий, направленных на защиту национальных интересов Украины в сфере воссоздания и сохранения отечественного научно-технического и технологического потенциала.

Социальное значение исследования. Проявляется в укреплении экономической составляющей обеспечения конституционных гарантий граждан на безопасность, защиту их жизни, здоровья, чести, достоинства, неприкосновенности на основе увеличения инновационно-инвестиционного потенциала государства.

Оригинальность/Ценность/Научная новизна исследования. Определены точки соприкосновения теории зависимости от траектории предыдущего развития и теории транзакционных расходов, которые будут способствовать выходу Украины из институциональной ловушки.

Ограничение исследования. Несовершенство метода, выборки данных, невозможность доступа к определенным инновационно-инвестиционным механизмам при анализе состояния экономической безопасности Украины вследствие государственной тайны.

Перспективы дальнейших исследований. Развивать теорию транзакционных расходов и адаптировать ее к внешнеэкономическим аспектам государственного регулирования национальной безопасности.

Тип статьи – теоретическая.

Ключевые слова: инновации; инвестиции; теория; траектория; развитие.

Вступ

Застосування механізмів державного регулювання економічної безпеки – актуальне для усіх країн світу, але їх пріоритети й особливості визначаються сформованим інституціональним середовищем та перспективами його розвитку. Реалізація національних інтересів і забезпечення економічної безпеки України потребує розробки структурної й інноваційної політики в короткостроковій і довгостроковій перспективах, а також створення умов для реалізації комплексу необхідних для їх здійснення заходів (Тос'куї, 2013, р. 287). Специфіка сучасного періоду розвитку економіки України пов'язана з тим, що попри наявний інвестиційний та інноваційний потенціал і відповідні ресурси, вона має певні інституціональні обмеження його реалізації, що негативно позначається на рівні економічної безпеки країни.

Динамічне і стійке зростання економіки, розвиток інноваційної сфери здатні забезпечити гідний рівень і якість життя населення та гарантувати соціально-економічну й політичну стабільність суспільства. Інноваційно-інвестиційна діяльність – сукупність практичних дій інвесторів та інноваторів, направлених на реалізацію інвестицій в інноваційній сфері. В її основі лежить стратегічний підхід, орієнтований на забезпечення економічної безпеки держави за рахунок реалізації таких етапів: трансформація існуючого продукту, випробування, промислове освоєння, закріплення науково-технічної ідеї, винаходу, розробки та її впровадження у виробництво чи сферу послуг з метою досягнення соціального та економічного добробуту. Погоджуємося з В.Токар, що сучасний етап розвитку світової економічної системи вимагає застосування індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки з метою забезпечення економічної безпеки держави (Токар, 2011, р. 59). Є. М. Білоусов зацентрував акцентує увагу на досвіді економічного зростання розвинених країн, найбільший успіх яких було досягнуто при вкладенні інвестицій в освоєння нових технологій, модернізацію інноваційної сфери (Bilousov, 2013, р.9). Їх національну безпеку гарантує науково-технічний прогрес, на його частку в розвинених країнах припадає від 70 до 90% приросту ВВП. Технологічне відставання держави зумовлює внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці держави. Науково-технологічний потенціал у сучасній економіці стає головним фактором економічного розвитку національного господарства. Складність поточної ситуації, пов'язаної зі станом інноваційно-інвестиційної безпеки України, потребує використання системного підходу, теоретико-методологічного рівня розробки рекомендацій щодо виходу нашої держави із інституціональної пастки, обумовленої багатьма зовнішніми та внутрішніми факторами, а також траєкторією попереднього розвитку.

Постановка завдання

Мета роботи – формалізація інноваційно-інвестиційних механізмів регулювання економічної безпеки держави та обґрунтування перспектив їх розвитку.

Методи та інформаційні джерела дослідження

Теоретико-методологічна основа цієї роботи – адаптація положень теорії *Path Dependency* до дослідження процесів забезпечення інноваційно-інвестиційної безпеки національної безпеки. Теорія залежності від шляху попереднього розвитку пояснює причини неефективних, неоптимальних рішень, а також складність їх змін. Яскравий приклад зазначеної тези – QWERTY – клавіатура, яка усупереч неоптимального розташування клавіш, є найбільш поширеною у світі. Домінування QWERTY пояснюється спрацюванням спонтанних еволюційних процесів технічного взаємозв'язку, економії від масштабу і квазінеоборотності інвестицій.

Екстраполяція зазначеної теорії на економічні процеси дозволяє з'ясувати наявність загроз інноваційно-інвестиційній безпеці держави. Для досягнення поставленої у статті мети було використано системний підхід, загальнонаукові методи аналізу і синтезу. Інформаційна основа дослідження – нормативно-правова база України та звітні дані Державної служби статистики України.

Результати

Застосування неоінституціонального підходу в умовах національної економіки, який характеризується складним сплетінням формальних і неформальних інститутів, відкриває нові можливості для визначення стратегічних пріоритетів її розвитку, у т.ч. у сфері інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки держави. Відомий представник неоінституціоналізму – Д. Норт (North, 2005), економічна теорія якого революціонує вплив правових інновацій та зміни транзакційних витрат на соціально-економічний розвиток. Опонентом зазначеного вченого можна вважати П. Девіда (David, 1985), погляди якого зосереджуються на інерційності економічного розвитку. Д. Норт акцентує увагу на чинниках, які сприяють створенню інституціональних інновацій, а П. Девід – на тих, які їх стримують. Теорія *Path Dependency* пояснює причини і наслідки інституційних змін, роль у них інститутів та неформальних механізмів вибору (Sydow, et. al, 2009).

Протягом останнього часу усі економічно розвинуті країни світу мають досвід формування економіки знань як найвищого ступеня постіндустріального економічного розвитку (Polyakov, 2017, р. 83). Міжнародні компанії, що засновують свою діяльність на акумуляції людського капіталу відповідно до принципів інновацій, наукової природи, постійності та прогресивності, відіграють важливу роль в активації цього процесу. Завдяки глобальній природі їх діяльності вона впливає на всі сфери людського життя у світі, а на національному рівні сприяє зміцненню економічної безпеки. Це узгоджується з теорією залежності від попереднього розвитку, оскільки довговічність соціального капіталу (квазінеоборотність первинної соціалізації) вища, ніж довговічність капітального обладнання, тому що середній термін життя людей перевищує термін життя обладнання, а успіхи інституційних інновацій слідує з інтервалом приблизно в 10-15 років після змін в освітній системі країни.

Для правильного розуміння отриманих результатів дослідження необхідно розмежувати специфіку інвестицій у реальний і соціальний капітал. Останній, на відміну від першого, не пов'язаний із терміном життя обладнання, а визначається національним менталітетом, культурними чинниками, освітою, прийняттям і виконанням формальних інститутів, прийнятих суспільством. Натомість впровадження інституціональних інновацій через їх високу вартість може стримуватися квазінеоборотністю реальних інвестицій.

Слід підкреслити, що через залежність від попереднього розвитку ефективність інститутів і систем може помітно розрізнятися в середньостроковому і довгостроковому періодах. Тому норми і системи, що спочатку перемагали в конкуренції, можуть потім втратити свій конкурентний потенціал і виявитися «інституціональною пасткою».

Індустріальні країни перебувають на стадії ефективного розвитку, що означає наявність складних виробничих процесів, поліпшення якості продукції, фактичне зростання доданої вартості, широке впровадження в економіку нових технологій. На цій стадії конкурентоспроможність країни визначається якістю вищої освіти та професійної підготовки, ефективністю ринку робочої сили (його гнучкістю та мобільністю), а також наявністю трудового законодавства, стабільної банківської системи, ринку капіталу та ринку землі.

Феномен інновацій тісно пов'язаний із категорією «інвестицій», оскільки мова йде про синтез двох складових гарантування економічної безпеки національного господарства, а саме: нововведень та фінансування їхнього впровадження, які гарантують відповідний рівень конкурентоспроможності економіки та тенденції ринкових процесів. Якщо на мікроекономічному рівні інновації розглядаються кінцевим результатом інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, втіленим у формі конкретного продукту чи послуги, то на макрорівні вони виступають додатковим елементом зростання економічного потенціалу національного господарства.

Позитивні ознаки, які впливають на інноваційно-інвестиційне забезпечення економічної безпеки держави: суттєве зростання частки сільського господарства в контексті забезпечення продовольчої безпеки й зміцнення експортного потенціалу країни, структурний приріст капітальних вкладень у нематеріальні активи, в інформацію та телекомунікації, що посилює інноваційно-інвестиційну безпеку держави (Kosova, Stebljanko, 2015, p. 119). Погоджуємося з авторами зазначеної далі статті (Lipych, Bortnik, Tovsteniuk, Kchilycha, & Kushnir, 2017, p. 59), що інноваційні процеси у сільському господарстві України мають характеристики, які є нормою для країн ЄС. Більшість підприємств потребують значних інвестицій для фінансування інноваційного розвитку. Автори систематизують ряд ризиків та загроз, властивих інноваційно-інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств за допомогою SWOT-аналізу, що допомагає визначити їх можливості з позицій зміцнення економічної безпеки держави.

Інвестиційну складову економічної безпеки зазвичай пов'язують з інноваційною, але довгий час ці дві категорії досліджувались окремо (Slobodyanyuk, 2017, p. 394). Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України трактують інноваційно-інвестиційну безпеку як «стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів укладати кошти у розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфер із метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки та створення продукції з високою часткою доданої вартості» (Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, 2013).

Одна з головних причин недостатнього інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки України – низька ефективність її державного регулювання, зокрема, виконання його базових функцій – інформування, моніторинг, аналіз, діагностика, планування, організація, мотивація. Вадами їх прояву виступають: фактична відсутність комплексної інформаційної системи безперервного спостереження, аналізу

та діагностики інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки національного господарства; брак конкретних заходів та засобів реалізації стратегічно важливих для національної безпеки інноваційно-інвестиційних програм у державних нормативних і планових документах; недосконалість інституційної інфраструктури для взаємодії державно-приватного партнерства; недостатній контроль за діяльністю суб'єктів забезпечення національної безпеки в частині її інноваційно-інвестиційної складової (Vasylychiv, Iljash, 2014, p. 15).

Аргументи на користь зазначеного висновку – це визначення місця України у стадіях економічного розвитку. Зорієнтовані на ефективність (англ. *efficiency-driven*) – країни середніх можливостей, транзитивні (колишні постсоціалістичні та пострадянські) країни, серед яких й Україна. Національна економіка конкурує на світових ринках лише за рахунок експорту товарів з низькою доданою вартістю, при цьому низький рівень доходів населення, тобто дешева робоча сила, свідчить про низьку мотивацію до збільшення продуктивності праці. Така ситуація, на жаль, має тенденційний характер, оскільки з моменту отримання Україною незалежності та її включення в рейтинг індексу глобальної конкурентоспроможності, вона відноситься до груп країн, які знаходяться на I-й, або перехідний між I-ю та II-ю стадіями розвитку.

Економічна безпека держави має розглядатися як інституціональна система відтворення умов стабільної, стійкої економічної динаміки. Окрім інституціональної інерції, властивістю вітчизняної економіки є кумулятивність, яка визначається здатністю накопичувати й концентрувати небезпеки та загрози, впливаючи на одну і ту ж «больову точку» системи. Кумулятивність небезпеки в багатьох випадках спостерігається у вигляді так званого ефекту резонансу, що полягає в різкому зростанні амплітуди встановлених вимушених коливань. Рівень кумулятивності небезпек в економічній системі проявляється у виникненні трьох типів різних ситуацій: критична ситуація, криза, катастрофа.

Україна знаходиться в стадії інституціональної пастки (*lock-in*, від англ. - замкнути, зафіксувати), коли неможливо провести реформи без усунення факторів, які гальмують рух уперед. Для підтвердження зазначеної тези адаптовано до інституціональних умов України формалізацію Constitution of an Organizational Path, запропоновану у роботі (Sydow, Schreyögg, & Koch, 2009). Інноваційно-інвестиційна безпека національної економіки розглядається як підсистема суспільного вибору в контексті хронологічного розвитку подій та існуючих альтернатив. Її представлено в Декартовій системі координат, де віссю X є час, Y – варіанти інноваційно-інвестиційних альтернатив (рис. 1).

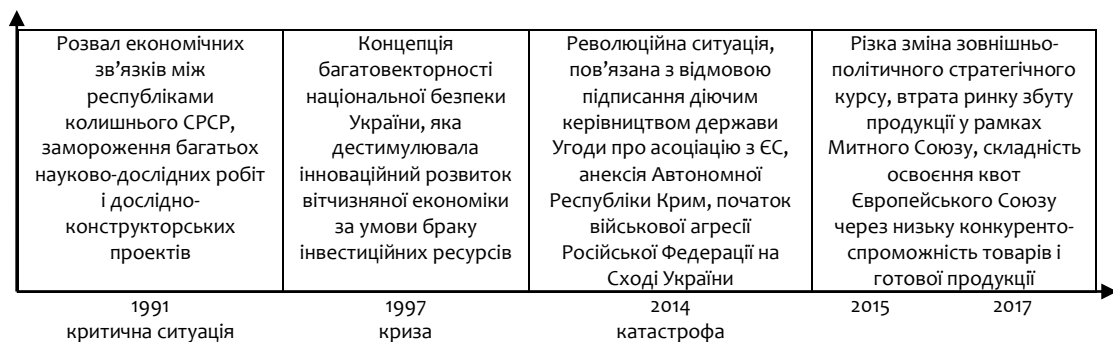

Рис. 1. Constitution of an Organizational Path у сфері регулювання інноваційно-інвестиційної безпеки України

Інституціональний вибір – це така зміна формальних і неформальних правил, а також способів і ефективності примусу до виконання правил і обмежень, коли обирається який-небудь один варіант з декількох потенційно можливих. В основі виникнення ситуації *lock-in* у сфері інноваційно-

інвестиційного регулювання національної безпеки лежить зміна зовнішньополітичного курсу України, про що свідчать виділені етапи (рис. 1). Відносини між Україною та ЄС розпочалися ще у 1991 році, коли міністр закордонних справ головуючих в ЄС Нідерландів, від імені ЄС офіційно визнав незалежність України.

Після цього були довгі відносини, саміти, угоди. Підготовка до підписання Угоди з ЄС розпочалася у 2007 р., але була реалізована лише у 2015 році, після кривавих подій на Майдані – центральній площі м. Києва, анексії Криму, військових подій в Донецькій і Луганській областях.

Для доказу наявності інституціональної пастки щодо забезпечення інноваційно-інвестиційної складової економічної безпеки України ідентифіковано її ознаки: «interrelatedness, scale economies, and irreversibilities», а саме: взаємозв'язок із зовнішньоекономічним політичним курсом, значні масштаби втрати промислового потенціалу Сходу України від агресії Російської Федерації, нераціональність повернення до співпраці з пострадянськими державами у інноваційно-інвестиційній сфері на основі низьких технологічних укладів.

Структурна трансформація національної економіки має

спрямовуватися на максимально ефективне використання всіх видів економічних ресурсів і повинна виконувати активну функцію щодо перебудови відтворювальних пропорцій у національній економіці, оптимізації співвідношення різних її секторів – споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного. У світовому господарстві сталі тенденції – це збільшення часток споживчого сектора, інвестиційно-інноваційного, а також відносно скорочення енергосировинного та інфраструктурного секторів.

У табл. 1 наведено джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні. Протягом 2000-2016 років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні були власні кошти підприємств, обсяг яких збільшився з 1399,3 млн грн. до 22036,0 млн грн. На цьому фоні обсяги бюджетного фінансування виглядають незначними, хоча і зросли з 7,7 млн грн. до 179,0 млн грн.

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні протягом 2000-2016 років, млн грн.*

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014 ¹	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015 ¹	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016 ^{1,2}	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1

*Джерело: адаптовано авторами на основі (State Statistics Service of Ukraine, 2017).

¹ дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

² дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014-2016 років» (за міжнародною методологією).

Наведені дані підтверджують адекватність теорії lock-in state в інституціональних умовах України, оскільки перекладання фінансового навантаження щодо забезпечення інноваційно-інвестиційної безпеки держави на приватний сектор суперечить провідному міжнародному досвіду. Інноваційна модернізація зарубіжних економічних систем передбачає формування національного інноваційного середовища на основі співробітництва держави, бізнесу й суспільства.

Для цього потрібно реалізувати комплекс економічних і адміністративних заходів. Напрями удосконалення економічних методів державного регулювання безпеки національного господарства: запровадження практики постійно діючого моніторингу стану її інноваційно-інвестиційної складової; посилення ув'язки планових заходів із фінансово-ресурсним забезпеченням; реалізація заходів зі стимулювання створення і збільшення компетенцій та масштабів діяльності елементів інвестиційно-інноваційної інфраструктури; виділення бюджетних ресурсів, а також формування і використання державних фінансово-інвестиційних фондів реалізації проектів державно-приватного партнерства реалізації інвестиційно-інноваційних проектів.

Напрями удосконалення адміністративних методів державного регулювання національного господарства: прийняття Закону України «Про державну інноваційно-

інвестиційну підтримку економічної безпеки національного господарства», у якому встановлювалися б принципи квотування та довгострокового бюджетування за пріоритетними напрямками і галузями національної економіки. Він має бути основою формування, затвердження і реалізації генеральних планів розбудови системи організації реалізації державної політики у сфері інвестиційно-інноваційної складової національної безпеки.

Заходи для усунення структурних диспропорцій розвитку економіки і, як наслідок, поліпшення стану її безпеки в Україні, припускають здійснення державою комплексу заходів щодо створення умов для підвищення технологічного рівня виробництва і конкурентоспроможності продукції та активізації інноваційної діяльності, серед яких: створення машин і обладнання, які забезпечують ресурсозберігаючі технології та високий рівень якості й споживчих властивостей товарів; упровадження світових стандартів якості продукції та захисту довкілля на основі приєднання до техніко-економічних регламентів ЄС; виявлення і підтримка технологій, які дозволять виробляти вітчизняним підприємствам конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію; створення єдиної електронної бази інноваційно-інвестиційних проектів, орієнтованих на зміцнення стану економічної безпеки держави; публічне звітування про ефективність використання бюджетних коштів, спрямованих на підтримку перспективних

напрямів розвитку науки і технологій; створення інноваційно-інвестиційної інфраструктури, яка сприятиме розвитку венчурних, малих і середніх інноваційних фірм, забезпечуватиме їх доступ до необхідних ресурсів.

Для гарантування безпеки національної економіки необхідно активізувати державні бюджетні програми підтримки венчурної індустрії, оскільки вони сприяють створенню нових робочих місць і нових технологій, що стратегічно впливає на довгострокове зростання. У високотехнологічно розвинутих країнах державні програми підтримки венчурного підприємництва реалізуються з метою: наповнення ринків приватного капіталу необхідними ресурсами; додаткового фінансування публічного сектору економіки та створення для підприємств науково-технічного напрямку сприятливих умов ефективного розвитку протягом тривалого періоду.

У табл. 2 наведено динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України. В умовах значного технічного й технологічного відставання України від багатьох країн світу найважливіша мета забезпечення її економічної безпеки – випереджальний розвиток конкурентоспроможних на світовому ринку галузей і виробництв, а також розширення ринку наукоємної продукції. Досягнення поставленої мети потребує створення відповідних умов для підвищення зацікавленості вітчизняних підприємців у модернізації та створенні власного виробництва на основі новітніх технологій.

Суперечливими виступають показники динаміки впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2000-2016 років. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, зросла з 14,8% до 16,6%, кількість впроваджених нових технологічних процесів – із 1403 од. до 3489 од.

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2000-2016 рр.*

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, од.	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	9,4
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014 ²	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015 ²	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016 ^{2,3}	16,6	3489	748	4139	1305	...

*Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2017).

¹ до 2003 року нових видів продукції;

² дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

³ дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014-2016 років» (за міжнародною методологією).

Проте, кількість найменувань, впроваджених у виробництво інноваційних видів продукції, скоротилася з 15323 до 4139 од., а питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за 2000-2015 роки зменшилася з 9,4% до 1,4%. Поділяємо точку зору Святогор В. В., що основними факторами, які впливають на формування державної політики регулювання інноваційно-інвестиційної безпеки, виступають: (Svjatogor, 2016, p. 262):

по-перше, ступінь участі держави в керуванні інноваційними процесами через патентно-ліцензійне законодавство, підтримку сфери фундаментальних і стратегічних досліджень; забезпечення взаємозв'язку науки та виробництва; розвиток системи технологічного трансферу; інформаційне забезпечення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

по-друге, рівень економічного розвитку країни, а саме такі основні основні макроекономічні показники, як валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт і їх частка на душу населення, індекс процвітання, індекс людського розвитку тощо.

Для забезпечення умов зміни траєкторії залежності від неефективного попереднього розвитку на державному рівні

має бути створена поетапна стратегія та впроваджені гнучкі інструменти стабілізації сталого розвитку економіки, розроблені національні та регіональні цільові наукові програми, які забезпечать відновлення активного науково-технічного розвитку та підтримку підприємництва в промисловій сфері у введінні конкурентоспроможної боротьби у глобальному просторі. Розробка стратегічних державних програм інноваційного розвитку, які забезпечать її фінансування та реалізацію, стає важливим елементом механізму інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки держави.

Інноваційно-інвестиційна підсистема – одна з найважливіших складових системи економічної безпеки національного господарства, оскільки вона дозволяє зміцнювати фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємств, зокрема реального сектору економіки, прискорювати науково-технічний прогрес і забезпечувати високі темпи економічного зростання. Це сукупність елементів, механізмів, інструментів, засобів, важелів і стимулів, які забезпечують узгодження державних і приватних інтересів у руслі ефективного і раціонального розвитку технологічного процесу та організації виробництва на основі провідних досягнень науки і техніки. Завдання розвитку інноваційно-інвестиційної підсистеми:

створення необхідних умов для швидкого та ефективного впровадження технічних новинок у всіх ланках економіки, забезпечення структурно-технічної перебудови національного господарства, збереження і розвитку науково-технічного потенціалу у пріоритетних напрямках економіки, створення необхідних матеріальних умов для збереження кадрового потенціалу науки і техніки. Критеріями ефективності зазначеної підсистеми забезпечення економічної безпеки національної економіки виступають: підвищення якості інвестиційного потенціалу, створення сприятливого інвестиційного клімату, формування стабільного та стійкого механізму інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та її інфраструктури, досягнення довгострокового і стійкого економічного зростання; стійке нагромадження інвестиційних ресурсів (Kizin, 2016, p. 59).

Бюджетне забезпечення інноваційно-інвестиційних механізмів сприяння економічної безпеки держави доцільно розглядати із позицій теорії транзакційних витрат. Вони забезпечують перехід прав власності від одних економічних агентів до інших та охорону цих прав. Ці витрати не пов'язані з процесом створення вартості, а забезпечують лише транзакцію – угоду про зміну власника продукту (його продаж) чи надання послуг. На відміну від агентських витрат, які здійснюються усередині фірми не на ринкових основах, транзакційні витрати стосуються тільки ринку. Сприяння науково-технічному прогресу має бути однією з основних витратних статей державного бюджету, яке здатне забезпечити економічне зростання на принципово новій технічній основі. Науково-технологічна безпека – це такий стан виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів. Її формування передбачає розробку нових та використання вже існуючих технологій, розвиток науки в пріоритетних напрямках, що забезпечуватимуть соціально-економічний розвиток держави та підвищення рівня економічної та, відповідно, національної безпеки.

Стратегічні чинники, що безпосередньо впливають на стан економічної безпеки держави, – це технологічне переоснащення вітчизняної економіки, насичення її високопродуктивними системами технологій та інновацій, а також новими матеріалами, що втілюють новітні досягнення науки і техніки (Kudrjavcev, & Kudrjavceva, 2015, p. 51). У стратегічному аспекті регульовані інноваційно-інвестиційні відносини виступають ключовою ланкою, визначальною у вирішенні всього комплексу проблем розвитку країни та модернізації економіки і, насамперед, досягнення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва на внутрішньому та світовому ринках, тобто, по суті, забезпечення всіх параметрів економічної та інноваційно-інвестиційної безпеки країни.

Висновки

- ІІ ана робота дозволила зробити наступні висновки:
1. У статті формалізовано зміст інноваційно-інвестиційних механізмів регулювання економічної безпеки держави як сукупності форм, методів, інструментів стимулювання створення, впровадження у виробництво та просування на ринок продуктових, технологічних, організаційно-управлінських та інших нововведень відповідно до стратегічних пріоритетів національної безпеки, в основі яких лежить тісна діалектична єдність інновацій та інвестицій, синтез економічної та адміністративної складових.
 2. На основі ретельного вивчення наукових праць фахівців із теорії залежності від траєкторії попереднього розвитку проведено їх адаптацію до інституціональних умов України.

Виділено такі етапи виникнення інституціональної пастки у сфері регулювання інноваційно-інвестиційної безпеки національної економіки у 2015 р.: 1991-1996 – критична ситуація, 1997-2013 – криза, 2014 – катастрофа.

3. Із позицій теорії транзакційних витрат доведено, що дію інноваційно-інвестиційних механізмів регулювання економічної безпеки держави послаблюють такі фактори: низькі обсяги бюджетного фінансування, диспропорції між зростанням показників впровадження підприємствами інноваційних процесів та скороченням обсягів виробленої і реалізованої інноваційної продукції.

Перспектива подальших досліджень – визначення зовнішньоекономічних аспектів державного регулювання національної безпеки.

References

- Bilousov, Je. M. (2013). Innovation sphere and economic security of the state (problem statement), [Pravo ta innovacii'], *Law and innovations*, 4., 5-14 (in Ukrainian).
- David, P. (1985). Clio and the Economics of QWERTY [Online], *The American Economic Review*, Vol. 75, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association, 332-337. - Assed mode: <http://links.jstor.org/sici?sici=0002-8282%28198505%2975%3A2%3C332%3ACATEOQ%3E2.o.CO%3B2-I>.
- Kizin, G. V. (2016). Necessity of management of investment-innovative provision of economic security of the state [Investycii': praktyka ta dosvid], *Investment: practice and experience*, No. 18, 57-61 (in Ukrainian).
- Kosova, T. D., Stebljanko, I. O. (2015). Structural development of the innovation and investment process in Ukraine, [Visnyk Shidnoukrai'ns'kogo nacional'nogo universytetu imeni Volodymyra Dalja], *Bulletin of the East-Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*, 4 (221), pp. 118–121 (in Ukrainian).
- Kudrjavcev, V. M., Kudrjavceva, O. V. (2015). Stages of investment development of branches of the national economy and main state measures on regulation of investment security [Ekonomika. Finansy. Pravo], *Economy. Finances. Law*, 8(2), 49-52 (in Ukrainian).
- Lipych, L., Bortnik, S., Tovsteniuk, O., Kchilycha, O. and Kushnir, M. (2017). Prospects for the introduction of innovations by agricultural enterprises in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management (open-access)*, 15(3), 53-63. doi:[10.21511/ppm.15\(3\).2017.05](https://doi.org/10.21511/ppm.15(3).2017.05).
- Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). [Pro zatverdzhennja Metodychnyh rekomendacij shhodo rozrahunku rivnja ekonomichnoi' bezpeky Ukrai'ny], On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine [Electronic resource]. - Assed mode: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (in Ukrainian).
- North, D. (2005). *Understanding the Process of Economic Change* [Online], Princeton, Princeton University Press, 201 p., ISBN 9781400829484 - Assed mode: <https://press.princeton.edu/titles/7943.html>.
- Polyakov, M. (2017). Positive impact of international companies on development of knowledge economy. *Problems and Perspectives in Management (open-access)*, 15(2), 81-89. doi:[10.21511/ppm.15\(2\).2017.08](https://doi.org/10.21511/ppm.15(2).2017.08).
- Slobodyanyuk, N.O. (2017). Mechanisms of Strategic Development of the National Economy: Investment Aspect: Monograph, CPU - Kherson: [Gel'vetyka], *Helvetia*, 500 p. (in Ukrainian).
- State Statistics Service of Ukraine (2017). [Pokaznyky innovacijnoi' dijial'nosti], *Indicators of innovation activity* [Electronic

resource]. – Assed mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).

Svjatogor, V. V. (2016). Theoretical Foundations of State Innovation Policy and its Components, [Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. Serija: Menedzhment innovacij], *The Bulletin of the Dnipropetrovsk University. Series: Management of Innovations*, 24(7), 258-271. doi:10.15421/191629 (in Ukrainian).

Sydow, J., Schreyögg, G., & Koch, J. (2009). Organizational PATH Dependence: Opening the Black Box. *Academy of Management Review*, 34(4), 689–709. doi:10.5465/amr.2009.44885978.

Toc'kyj, S. V. (2013). State regulation of innovation and investment development in the system of guaranteeing economic safety

[Naukovyj visnyk Akademii' municypal'nogo upravlinnja. Serija : Upravlinnja], *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management. Series: Office*, Vol. 1, 284-291 (in Ukrainian).

Tokar, V. (2011). State Indicative Planning of Innovative Investment Activity in the Real Economic Sector in the Context of Ensuring Economic Security of Ukraine and World Experience, [Doslidzhennja mizhnarodnoi' ekonomiky], *International Economy Studies*, Vol. 4, 57-65 (in Ukrainian).

Vasyl'civ, T. G., Iljash, N. I. (2014). Estimation of the effectiveness of the functions of state regulation of investment-innovation support of economic security of the real sector of the economy of Ukraine, [Problemy ekonomiky], *Problems of the economy*, No. 3, 13-18. (in Ukrainian).

This is an open access journal and all published articles are licensed under a [Creative Commons «Attribution» 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).